

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

meg,

akari-
övelé-
jöve-
ő évi
a sze-
kítottössze-
adni.
énye-
ek és
k.TE
5zági
kor
ise.
há-
t az
tat-
t, a
ari
és
erű
át,
ya-
et-
ok
az
19-
át.
s a
la-
ú-
a-
li-
és
z-
g-
n-
á-
t-
l-

o)

A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉSI RENDSZEREK EXPORTJÁNAK LEHETŐSÉGEI

JUHÁSZ ISTVÁN dr.

Az élelmiszerek iránti növekvő kereslet a jövőben biztos bázisa lesz a fejlett termelési rendszer-technológiák, komplett berendezések, kulcsrakész üzemek, telepek exportja bővítésének.

Mezőgazdasági termelési rendszerek exportja alatt olyan komplett, működő üzem szállítását értjük, amelynél a magas hozamot az iparszerű, zárt technológia, a magas fokú gépesítés, a vegyi anyagok széles körű felhasználása biztosítja, és az exportőr meghatározott ideig részt vesz a rendszer működésében is. Az iparszerű komplett növénytermelési és kertészeti rendszerek exportja tehát magában foglalja a nagy hozamú fajták helyes kiválasztását és helyi adaptálását, a műtrágyázást, a növényvédelmet, a komplett gépesítést, az öntözést és a tárolást. Az állattartási rendszerek exportja tartalmazza a nagy hozamú fajták kiválasztását, az iparszerű tartási, takarmányozási technológia bevezetését, szükség esetén a termékek elsődleges feldolgozását is. Mindkét esetben az exportőr gondoskodik a szükséges infrastruktúra megteremtéséről, a talaj- és takarmányvizsgálatok folyamatos végzéséről, a gépek, a vetőmagfajták, vegyszerek beszerzéséről, kiképzzi a dolgozókat, folyamatos szaktanácsadást végez. A termelési technológiák exportja tehát egy magasabb rendű tevékenység, amelyet történelmileg megelőzött, sőt vele egyidejűleg tovább él a rendszer elemeinek önálló exportja is.

A komplett mezőgazdasági termelési rendszer-technológia exportja több szempontból is előnyös népgazdaságunknak:

1. A fejlődő országok az olajdollárokból egyre többet áldoznak a mezőgazdasági termelés fejlesztésére, az élelmiszerhiány mérséklésére. Ezen országok szinte

kizárólag komplett technológiát vásárolnak, egyedi gépeket, berendezéseket csak elvétve.

2. A magyar mezőgépek műszaki színvonala több esetben nem éri el a világ-színvonalat, így egyedi értékesítésük nehézségekbe ütközik. A tőkés- és a szocialista országokból importált gépekkel kiegészítve azonban a termelési rendszerek keretében, a technológia részeként értékesíthetők. A komplett termelési technológiák exportjának számunkra adódó népgazdasági előnye alapvetően abban határozható meg, hogy olyan magyar árualapok tőkés exportját is lehetővé teszi, amelyekre különben nem jelentkezne piaci igény vagy csak kedvezőtlenebb feltételekkel lennének értékesíthetők.

3. A komplett, működő rendszer több használati értékkel rendelkezik, mint az egyes elemek külön-külön, s ez az árban is realizálódik. A rendszerek exportja — a tapasztalatok és a szakirodalomból nyert információk szerint — a bennük rejlő szellemi hányaddal, fővállalkozói díjjal együtt 15–25%-kal több deviza-bevételt tesz lehetővé.

4. Mezőgazdaságunknak az utóbbi években tapasztalható dinamikus fejlődése igen jelentős tőkés relációjú termelő-eszköz- és szellemi termék-import mellett ment végbe. A termelési rendszerek exportja elősegítheti a hazai fejlesztési költségek gyors ütemű megtérülését. További előnyt jelenthet számunkra — ez főleg a szocialista relációban érvényes —, hogy a komplett rendszerek exportjából származó bevételekért olyan komplett technológiákat, rendszereket vásárolhatunk, amelyekhez a hagyományos árucseré-forgalomban nem vagy csak igen kemény feltételek mellett juthatunk hozzá.

EXPORTLEHETŐSÉGEINK ALAKULÁSA

A növénytermelésen belül elsősorban a gabona- (kukorica-, búza-) termelési rendszerek érték el nemzetközi szinten is figyelemre méltó eredményeket. A nagyigmándi, a nádudvari, a szekszárdi és a bajai növénytermelési rendszerek részéről határozott törekvés tapasztalható technológia exportjára is. A komplett növénytermelési rendszerek exportját fékezi, hogy a hazai gyártásból több olyan gép hiányzik, amely az egyes komplett rendszereken belül nagy szerepet tölt be (önjáró betakarítógépek, gabonakombájnok, szalastakarmány-betakarítók, mezőgazdasági tehergépkocsik, nagy teljesítményű kukoricavető gépek, közepnehéz univerzális traktorok stb.). Ezért a komplett növénytermelési technológiák exportja azokba az országokba lehet eredményes, ahol a fenti kulcsgépekkel rendelkeznek.

Magyarország a rendszerexport keretében vállalja a technológia kidolgozását és helyi adaptálását, korszerű fajták meghonosítását, a hazai mezőgazdasági termékskálájából a talajművelő, a növényvédő gépek, az önjáró és vontatott öntözőberendezések, a szárítók, az adapterek, valamint a korszerű és hatékony peszticidek szállítását.

A növénytermelés sajátosságai miatt a rendszerek exportját minden esetben legalább 2–3 éves közös fajtakísérlet előzi meg, hogy a helyi ökológiai adottságoknak legjobban megfelelő fajtákat sikeresen kiválaszthassák.

Az állattenyésztés területén a baromfiágazatban alakult ki legkorábban a koncentrált iparszerű termelés a tojás és a hús vonalán egyaránt. Magyarország a baromfitenyésztés színvonalát illetően a világ élvonalába került mind a genetikai, mind a tartástechnológiai eredmények tekintetében. Ma már nemcsak a baromfitenyésztési termékei fontos exportcikkek, hanem a komplex rendszerek exportján belül a tojástermelő és húscsibe-előállító üzemek is sikerrel szerepelnek a külső piacokon.

A kertészeti termelésben a zöldség- és gyümölcsfélék iparszerű nagyüzemi termelése világviszonylatban is megoldat-

lan. A KGST-n belül Magyarország a zöldborsó-, zöldbab-, uborka-, fűszerpaprika-, paradicsom- és hagymatermelés komplett géprendszerének előállítására szakosodott.

AZ EDDIGI EREDMÉNYEK

Az Ukrán SZSZK-ban Lvov környékén 2 ezer hektáron folyik iparszerű szemes- és silókukorica-termelés IKR technológia alapján, zömében szovjet géprendszerrel. A kezdeti igen pozitív tapasztalatok alapján a szovjet partner 1980-ra 10 ezer hektárra tervezi a termőterület növelését.

A Moldovai SZSZK-ban Csadar Lunga járásban a BKR 800 hektáron folytat iparszerű kukoricatermelést, amelynek ellentétele 200 hektár cukorrépa iparszerű termelése Mezöheken, valamint terven felüli mezőgépszállítások. A rendszer sikerét bizonyítja, hogy egy év alatt sikerült a termésátlagot megduplázni, és a többlettermésből a gépek értéke egy év alatt megtért.

Csehszlovákiában IKR technológiára alapozva 100 hektáron fajta- és termelési kísérletet állítottak be, amelynek gépsora magyar és csehszlovák gépeken alapul.

Bulgáriában Razgrad megyében 1710 hektáron folyik iparszerű kukoricatermelés BKR technológia alapján. Az első kedvező év tapasztalatai alapján várható az együttműködés kiszélesítése.

Kidolgozás alatt áll egy közös magyar–román növénytermelési együttműködés, amelynek keretében a magyar fél kukoricatermelési komplex rendszer exportját tervezi, amelyet a román fél iparszerű szója- és napraforgótermelési rendszer importjával ellentételezne.

Rövidesen aláírásra kerül Algériában egy 500 hektáros komplett kukoricatermelési rendszer exportja. A magyar fél — a KSZE rendszer — vállalja a jelenlegi 10 q/ha termésátlag rövid időn belüli megduplázását az adott területen. Hazánk 3,5 millió dollár értékű mezőgépxporttal és 1,3 milliárd dollár értékű egyéb exporttal (fajta, szellemi érték stb.) segíti elő az algériai kukoricatermelés fejlesztését.

Az IKR rendszer Iránban 40 hektáron folytat öntözéses kukoricafajta-kísérleteket egy később kialakítandó rendszer megalapozása céljából.

Ebben a tervidőszakban tehát első-sorban a referenciaüzemek kialakítására került sor. Jelentősebb előrehaladásra csak a későbbi években és főleg a KGST-országokban lehet számítani.

Magyarország a közelmúltban aláírt egyezmények szerint kész bekapcsolódni a Szovjetunió baromfiprogramjába. Ennek keretében vállaltuk 2 db tenyészbaromfitelep és 4 db broilertelep magyar kivitelező szervek által és magyar műszaki tervdokumentáció alapján történő kulcsra-kész megépítését az 1978–1982-es években, a telepek benépesítését magyar tenyészanyaggal (TETRA-B szülő, nagyszülő, ősnagyszülő, illetve tiszta vonal formájában), valamint a telepek takarmánypremixszel való ellátását. Az együttműködés becsült értéke mintegy 95 millió rubel, amelynek ellenértéke terven felüli alapanyagok és gépi berendezések szállítása.

Tőkés viszonylatban (Irak és Szíria) a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát és a Protinas NSZK-beli közös vállalat útján eddig 69 millió dollár értékben 11 tojóházat szállított, melyből a magyar hányad körülbelül 15%. Jugoszláviában 11 bábolnai típusú sertéstelep építésében működünk közre, mintegy 1 millió dollár értékben.

A környező szocialista országokban (Csehszlovákia, Szovjetunió, Jugoszlávia) több száz hektáros zöldségtermelő referenciaüzemeket hoztunk létre. A dél-európai tőkésországok (Spanyolország, Olaszország, Portugália) is jelentkeztek vásárlóként elsősorban paradicsomtermelési komplett gépsorokra, valamint technológiára.

KOMPLETT MEZŐGAZDASÁGI RENDSZEREK EXPORTJA

A külföldi igények rendszerint két formában jelentkeznek:

— komplex területfejlesztés, ahol az adott terület potenciális lehetőségei döntik el a fejlesztés irányát és nagyságrendjét (feasibility study);

— komplex — növénytermelést és állattenyésztést magába foglaló — farmok létrehozása.

Az előző esetre jó példa a JEBEL MAR-RA Region (Szudán) tanulmányterv elkészítése a FAO megbízásából. TESCO—VIZITERV szakemberek 31 ezer km² terület komplex — meteorológiai, talajvizsgálat, infrastruktúra, közgazdasági adottságok stb. — felmérését végezték el, ezenkívül részletes költségelemzés készült három kísérleti üzem (pilot projekt) létesítésére. Hasonló mezőgazdasági területfejlesztési tanulmányterv készült a Waddi Zabid völgyében (Észak-Jemen), amely 20 ezer hektáron területfejlesztési koncepciójának kidolgozására, valamint kísérleti farmok megtervezésére irányult.

Fenti jellegű tevékenységünket nagyban elősegíti, hogy a tervezés néhány vállalatnál (Agrober, Viziterv, Élterv) összpontosul, rendelkezünk a szükséges tervezői kapacitással, megfelelő tapasztalatokat szereztünk a fejlődő országokkal való együttműködés terén. A külföldi piac megítélése szerint a mezőgazdasági infrastruktúra — öntözés, melioráció, táblásítás, mezőgazdasági útépités — tervezésében elismerésre méltó eredményeket értünk el.

Előfordul, hogy első lépésben az importőr csak a komplex fejlesztési program tervezési fázisát rendeli meg, s ennek függvényében dönt a továbbiakról. Jó példa erre a Matteuri Fejlesztési Program (Tunisz), amely 6000 hektár területen juhtenyésztési mintafarm kialakítását célozza. Első lépésben a TESCO 176 ezer dollár értékű tanulmánytervre kötött szerződést. Most folyik a szerződés kibővítése, ami magyar gépszállításokat, oktatást, szaktanácsadást, művezetést foglalna magában.

Szerződést kötöttünk az Iráni Mezőgazdasági Minisztérium Állattartási szervezetével a Maku környéki 10 ezer hektár termőterületre alapozott komplett állattenyésztési farmok létesítésére. Bár jelenleg csak az 520 ezer dollár értékű tanulmányterv realizálható, az együttműködés magyar áruszállításokkal tovább fog bővülni.

Iránban Gorgan térségben egy 6 ezer hektáros terület mezőgazdasági fejlesztését végzi az Agrober-Agroinvest (kukorica-, cukorrépa-, zöldségtermelési komplett gépsorai, juhtelepek, baromfifarmok,

szárítók, szarvasmarhatelepek, takarmánytárolók, takarmánykeverők, javító-műhelyek szállítása). Jelenleg 5 millió dollár értékű magyar áruszállítási keretszerződéssel rendelkezünk, amelyet valószínűleg túlteljesítünk.

A TERMELÉSI RENDSZEREK EXPORTJÁNAK SZERVEZETI KERETEI

A mezőgazdasági rendszerexport nem csupán a mezőgazdaság feladata, ebben részt vesznek tervezőintézetek, szolgáltató intézmények, kutatóintézetek, mezőgazdasági termelési rendszerek, gépeket, berendezéseket gyártó vállalatok, magas, és mélyépítő vállalatok stb. Ez a tevékenység több főhatóságot érint (MIÉM, KGM-ÖVH, KKM, ÉVM) és összehangolt tevékenységet igényel.

Az elmondottakból következik, hogy a termelési rendszerek exportja több csatornán keresztül történik. A szellemi termékek exportjával a TESCO foglalkozik. A Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát saját külkereskedelmi joggal rendelkezik a baromfitermelési és sertéstermelési rendszerek exportjában. Az IKR az Intercooperation Kereskedelemfejlesztési RT-n keresztül bonyolítja a komplex növénytermelési rendszerek exportját. A Komplex Külkereskedelmi Vállalat a mezőgazdasági és élelmiszeripari nagyberendezések exportja mellett komplex technológiák exportjával is foglalkozik. Kifejezetten ez utóbbi célra alakult meg az Agrober Export Fővállalkozó Iroda, az Agroinvest, amely már eseti exportjoggal is rendelkezik. A BKR növénytermelési technológiáinak bonyolítását eseti exportjoggal az Agrotroszt látja el. A több csatorna a jelenlegi megítélés szerint elősegíti azt, hogy egészséges verseny alakuljon ki az exportőrök között, ugyanakkor egyes területeken — például piaci információk átadása stb. — szorosabb együttműködésre lenne szükség.

A komplex rendszerekre alapozó fejlesztési politika megköveteli a merev ágazati szemlélettel való szakítást. Az irányító szervek új típusú együttműködésére van szükség: a különböző ágazatokhoz tartozó vállalatok szállításainak összehangolása

mellett a műszaki fejlesztést és a külpiazi fellépést egyaránt koordinálni kell.

A fentiek is mutatják, hogy a rendszerexport szerteágazó feladataival szemben rendkívül széttagolt hazai háttér áll. A jelenlegi megítélés szerint e bonyolult feladatot a fővállalkozási forma tudja leghatékonyabban megoldani, emellett szükséges lehet társaság létrehozása is. (A 9/1975. KKE, 1/1976. KKM—PM—MNB sz. együttes utasítás az export fővállalkozási tevékenység előmozdításáról is előírja, hogy „a külkereskedelmi tevékenységre jogosult vállalatok lépjenek fel kezdeményezően a komplett berendezések exportját elősegítő lehetőségek megteremtésében).

A RENDSZEREXPORT IRÁNYA

Igen összetett, idő- és tőkeigényes feladatról lévén szó — amelynek kereskedelmi és hitelpolitikai jelentősége van —, célszerű tevékenységünknek néhány súlyponti országra koncentrálni. A kiválasztást politikai megfontolások, kapcsolataink stabilitása és perspektivikussága, a partner ország fizetőképessége, valamint a klimatikus és földrajzi viszonyok befolyásolják.

A szovjet baromfi- és kukoricatermelési programba való bekapcsolódásunk olyan óriási exportlehetőségeket rejt magában, amely meghatározhatja a magyar nemesítés további irányát, a mezőgépeket, a komplett istállókat, valamint a növényvédő szereket gyártó iparágak fejlesztési perspektíváit. Csehszlovákiával, Lengyelországgal, Bulgáriával és Romániával várható meglevő jó kapcsolataink további elmélyülése. A többi KGST-ország is potenciális piacként szerepelhet a komplett rendszerexportban. A Vietnami Demokratikus Köztársaság részéről is több kezdeményezés történt komplett mezőgazdasági rendszerek (elsősorban baromfi, kukorica, szója) vásárlására.

Gazdasági és politikai érdekeink egyaránt megkívánják a fejlődő világgal való kapcsolataink bővítését. A fejlődő országok közül súlyponti piacoknak a következőket tartjuk:

— az észak-afrikai és a közel-keleti országokat (kiemelve Irán, Irak, Algéria);

— az afrikai országokat (elsősorban Nigéria, Szudán);

— csak a távoli jövőben képzelhető el az exporttevékenység latin-amerikai országokba (Brazília, Peru, Argentína) való kiterjesztése. Ezekről a területekről a kukorica-, a baromfi- és a halhústermelés ipari módszerei iránt várható érdeklődés.

Még távlatilag sem remélhető, hogy a fejlett tőkésországokba jelentősebb mértékű komplett mezőgazdasági technológiákat szállítsunk, mert hazai termelési rendszereinkben jelentős a nyugat-európai és az amerikai eredmények adaptálása, másrészt felkészültségünk, szállítási lehetőségeink általában nem érik el a megfelelő szintet. Lehetőség van viszont nyugati cégek harmadik országba irányuló szállításaiba alvállalkozóként bekapcsolódni. Erre jó példa a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát és a Protinas cég vagy az Agárdi Mezőgazdasági Kombinát és a Bauer cég piaci együttműködése.

A RENDSZEREXPORT SAJÁTOSSÁGAI,
PROBLÉMÁI,
A FELFUTÁS LEHETŐSÉGEI

Hazánkban a termelési technológiák exportját a rendszergazdák kezdeményezték, ipari oldalról jelenleg jóformán semmi húzóerő nincs. A nyugati országokban a rendszerexport mögött tőkeerős ipari cégek (Rau, IHC, John Deere, DeKalb, Pioneer, Funk's—Chiba Geigy stb.) állnak, amelyek a rendszerexportot keretnek tekintik termékeik eladására. A magyar termelési rendszerek viszont nincsenek anyagilag felkészülve az exporttal együtt járó költségek viselésére, mint például: felmérő delegációk költségviselése, térítésmentes tanulmánytervek finanszírozása, a kísérleti termelés kockázati költségei. (E téren csak a közelmúltban történt pozitív változás az Agroinvest Export Fővállalkozó Iroda létrehozásával és fővállalkozói garanciális kockázati alappal történő ellátásával.)

A fejlődő országok egy része a rendszerexportot hitel formájában tervezi bonyolítani, illetve a rendszer sikeres együttműködésére garanciát — tőkerészesedést — kér. Számunkra az a kedvező, ha minél nagyobb magyar áruszállítási

és szellemi hányaddal, elfogadható hitel-felvételekkel valósul meg a rendszerexport. Törekedni kell tehát minél nagyobb készpénzfizetési hányad elérésére, s eszmei — 10—15%-os — tőkerészesedés vállalására.

A legtöbb esetben a mezőgazdasági területfejlesztési terveket az ENSZ és szakosított szervei (FAO, UNIDO stb.), valamint a Világbank finanszírozzák és készítik, illetve végeztetik el: Az ilyen jellegű megbízások számunkra kedvezőek.

A technológia adaptálása során nem hagyható figyelmen kívül az, hogy a fejlődő országokban az üzemméretetek jóval kisebbek, mint a hazai mezőgazdasági nagyüzemeinknél. Egy 500 hektáros farm már nagy gazdaságnak, 10—20 hektár már nagy táblának számít. Így sok esetben a meglévő rendszereink egyes elemeinek kombinációjával a helyi adottságoknak megfelelő gazdálkodás kialakítása a célravezető.

A szocialista országokban üzemméret-, finanszírozási problémák általában nincsenek. Törekedni kell viszont arra, hogy az ellentétel ne rubelelszámolás, hanem kurrens mezőgép, komplex termelési rendszer legyen. Rendszerexportunk mindig legyen képes önmagát megújítani, a technológia mindig versenyképes áruval párosuljon, ellenkező esetben fennáll a veszélye annak, hogy a partnerek a kísérleti termelés befejeztével saját erőből oldják meg a bővítéseket.

A rendszerexport kiszélesítéséhez az elmondottakon túlmenően az alábbi problémákat kell megoldani:

— fejleszteni kell a fővállalkozói tevékenységet;

— javítani kell a piaci információs és propagandarendszert;

— fejleszteni és koordinálni kell a piaci igényekkel összhangban a hazai gépipari, vegyipari, építőipari hátteret;

— a belföldi háttér kibővítése céljából törekedni kell tőkeerős nyugati fővállalkozói cégekkel kooperációs keretmegállapodások létesítésére, és a várható szocialista beszállítások előzetes felmérése alapján célszerű lenne megállapodni a szocialista országokkal bekapcsolódásuk elvi kereteiben (elszámolási, finanszírozási feltételek, esetleges érdekelttség vállalása).